

Wymagania edukacyjne – język polski i komunikacja interpersonalna - klasa trzecia liceum - poziom podstawowy.

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń niespełniający kryteriów oceny dopuszczającej.

Na ocenę dopuszczającą uczeń :

rozumie podstawy podziału literatury na epoki; wymienia epoki literackie w porządku chronologicznym od starożytności do literatury wojny i okupacji;

z pomocą nauczyciela sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach, w szczególności w Młodej Polsce, dwudziestoleciu międzywojennym i w literaturze wojny i okupacji;

rozdziela podstawowe gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i częściowo gatunki synkretyczne (np. balladę), w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej (np. sonet, hymn, mit) oraz powieść psychologiczną, powieść społeczną, powieść inicjacyjną, powieść polityczną, hymn, erotyk, farsę, tragifarsę, dramat symboliczny, dramat realistyczny; poemat satyryczno-katastroficzny; satyrę;

rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz niektóre środki znaczeniowe, leksykalne (np. frazeologizmy), składniowe (np. wyliczenie), i wersyfikacyjne (np. przerzutnię);

z pomocą nauczyciela sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach literackich, w szczególności w Młodej Polsce, dwudziestoleciu międzywojennym i w literaturze wojny i okupacji. zna i przy pomocy nauczyciela rozumie treść utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe dla zakresu podstawowego (wybrane wiersze następujących poetów: Jan Kasprówic, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Leopold Staff; Stanisław Wyspiański, *Wesele*; Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi* (tom I – *Jesień*); Stefan Żeromski, *Rozdziobią nas kruki, wrony...*; Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*; Witold Gombrowicz, *Ferdydurke* (fragmenty); wybrane wiersze następujących poetów: Bolesław Leśmian, Julian Tuwim, Jan Lechoń, Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, Kazimiera Iłakowiczówna, Julian Przyboś, Józef Czechowicz, Krzysztof Kamil Baczyński, Tadeusz Gajcy; Tadeusz Borowski, *Proszę państwa do gazu, Ludzie, którzy szli*; Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*; Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*);

na poziomie ogólnym rozpoznaje tematykę i problematykę omawianych tekstów modernistycznych, międzywojnia oraz literatury wojny i okupacji;

na poziomie ogólnym i przy pomocy nauczyciela rozpoznaje sposoby kreowania w utworze literackim: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej

podejmuje próbę porównywania utworów literackich lub ich fragmentów;

przedstawia z pomocą nauczyciela propozycję odczytania utworu na poziomie dosłownym;

z pomocą nauczyciela wykorzystuje w interpretacji utworów literackich kontekst historycznoliteracki i biograficzny;

rozdziela pojęcie stylu i stylizacji;

posługuje się komunikatywnym językiem w mowie i piśmie oraz podejmuje próbę skomponowania wypowiedzi składającej się ze wstępu, rozwinięcia i zakończenia;

wypowiada się w mowie i piśmie na zadany temat w sposób świadczący o co najmniej częściowym zrozumieniu tematu;

wykorzystuje wiedzę z nauki o języku w analizie i interpretacji tekstów i tworzeniu własnych wypowiedzi;

tworząc wypowiedź pisemną i ustną uczeń: przy pomocy nauczyciela potrafi formułować tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej; na ogół rozumie i próbuje stosować w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa); potrafi wyróżnić argumenty w swojej wypowiedzi pisemnej; zajmuje stanowisko w danej sprawie, ale nie zawsze potrafi uzasadnić własne zdanie; zazwyczaj umie zbudować wypowiedź z uwzględnieniem celu i adresata; na ogół potrafi dostrzec przejawy agresji językowej; przy pomocy nauczyciela formułuje oceny, pytania, odpowiedzi, redaguje proste informacje, uzasadnienia, komentarze; z pomocą nauczyciela tworzy wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, definicja, notatka syntetyzująca, z pomocą nauczyciela tworzy plan kompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym; próbuje stosować retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu;

Na ocenę dostateczną uczeń wie i potrafi to, co na ocenę dopuszczającą, a ponadto:

rozumie podstawy podziału literatury na epoki: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji;

rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe; próbuje określić ich funkcje w utworze literackim;

rozpoznaje w tekstach literackich: ironię, komizm, tragizm, humor, patos;

wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe dla zakresu podstawowego;

rozpoznaje konwencje literackie: realistyczną, fantastyczną, symboliczną;

poprawnie rozróżnia podstawowe gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i częściowo gatunki synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej (np. sonet, hymn, mit) oraz powieść psychologiczną, powieść społeczną, powieść inicjacyjną, powieść polityczną, hymn, erotyk, farsę, tragifarsę, dramat symboliczny, dramat realistyczny; poemat satyryczno-katastroficzny; satyrę;

rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy (np. problematyka egzystencjalna, melancholia, spleen, Tatry, wieś, natura, artysta a filister, erotyka, chłopomania, wizje niepodległej Polski, różne wizje Polski i społeczeństwa polskiego, jednostka a społeczeństwo, samotna jednostka wobec opresyjnego systemu, obraz rewolucji, Polacy w czasie niewoli i w czasie wolności, motyw winy i kary, proces degradacji psychicznej człowieka, historia w życiu narodu, relacja człowieka ze Stwórcą, codzienność, zwyczajność, obraz miasta, motyw artysty, rola poety i poezji, postawa twórcza, *femme fatale*, motywy

apokaliptyczne, Eros i Tanatos, *unde malum*, motywy oniryczne, motyw tańca, motyw labiryntu;

potrafi odwołać się do wiedzy o tekstach poznanych w szkole podstawowej, w tym: *Pieśni świętojańskiej o Sobótce* Jana Kochanowskiego, *Dziadów* cz. II oraz *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza;

porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach;

rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne (np. platońską triadę: dobro, piękno, prawda; miłość, wolność, odwaga, altruizm, tolerancja, odpowiedzialność, szacunek; rodzina) i wybrane wartości narodowe (np. tradycja, patriotyzm).

formułuje tezę tekstu bądź fragmentu tekstu, podaje argumenty na rzecz tezy,

oddziela informacje od opinii, wskazuje przyczyny i skutki;

wykorzystuje podstawowe konteksty do analizy i interpretacji utworów literackich. rozpoznaje tematykę i problematykę omawianych tekstów oraz jej związek z programami i ideami epoki literackiej;

rozpoznaje sposoby kreowania w utworze literackim: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów);

tworząc wypowiedź pisemną i ustną uczeń: formułuje tezy i argumenty w samodzielnie tworzonej wypowiedzi ustnej i pisemnej; wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej; rozumie i na ogół stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa); zna podstawowe środki retoryczne (powtórzenia i ich rodzaje: anaforę, paralelizmy, pytania retoryczne, apostrofy, wyliczenia, wykrzyknienia, inwersje); rozróżnia typy argumentów (rzeczowe, logiczne, emocjonalne, pozamerytoryczne); zgadza się z cudzymi poglądami lub podejmuje próbę polemiki z nimi, uzasadniając własne zdanie; buduje wypowiedź, określa jej cel i adresata, zna funkcję, którą ma spełnić; dostrzega przejawy agresji językowej i reaguje na nią; zgodnie z normami formułuje oceny, pytania, odpowiedzi, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji; tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, definicja, notatka syntetyzująca, tworzy plan kompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym; stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu; wygłasza mowę z zastosowaniem środków pozajęzykowych;

podczas interpretowania tekstu formułuje argumenty na jego podstawie oraz odwołując się do znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia; wykorzystuje wiedzę o języku w pracy nad tekstem własnym, stosuje kryteria poprawności językowej;

Na ocenę dobrą uczeń wie i potrafi to, co na ocenę dostateczną, a ponadto :

sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach, w szczególności w Młodej Polsce, dwudziestoleciu międzywojennym i w literaturze wojny i okupacji; używa też terminów: modernizm, neoromantyzm, *fin de siècle*, międzywojnie;

rozpoznaje konwencje literackie (realistyczną, fantastyczną, symboliczną, groteskową, naturalistyczną, mimetyczną) i określa ich cechy w utworach;

rozumie pojęcie genologii; rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej ;

rozumie pojęcie groteski i potrafi wymienić jej cechy (m.in.: zerwanie z realizmem, prowadzenie absurdałnych sytuacji i zdarzeń, naruszenie zasad logiki i prawdopodobieństwa; łączenie przeciwieństw w organizacji świata przedstawionego, stosowanie deformacji, wyolbrzymienia, parodii); rozpoznaje ją w tekstach omawianych epok (np. w *Ferdydurke*) oraz w tekstach będących nawiązaniem;

rozpoznaje tematykę i problematykę omawianych tekstów oraz ich związek z programami i ideami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi (np. symbolizm, naturalizm, dekadentyzm, franciszczyznizm, katastrofizm; chłopomania, status artysty, artysta a filister, spleen; cyganeria krakowska, bohema francuska; kontrkultura, „poeci przeklęci”; sztuka poetycka; koncepcja sztuki; nirwana; koncepcja nadczłowieka; klasycyzm; impresjonizm; ekspresjonizm; ruchy totalitarne: komunizm, faszyzm, nazizm; awangarda; futurizm, kubizm, abstrakcjonizm, surrealizm/ nadrealizm, dadaizm;

definiuje nowy typ narratora; wskazuje podobieństwa i różnice w kreacji bohatera uzależnionego od relacji rodzinnych, udowadnia jego złożoną osobowość i rozdarcie wewnętrzne; rozpoznaje różne typy bohaterów literackich: prostego człowieka; bohatera pełnego sprzeczności i wewnętrznych dylematów, bohatera poszukującego swojego „ja”; analizuje proces dojrzewania bohatera; dostrzega: inwersję czasową fabuły, retrospekcję; mowę pozornie zależną);

rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je do budowy własnych wypowiedzi;

rozumie, na czym polegają logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych, i stosuje je we własnych tekstach;

odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;

stosuje terminologię historyczno- i teoretycznoliteracką oraz językoznawczą;

zajmuje i uzasadnia stanowisko w dyskusji z odwołaniem się do utworu, cytatu, kontekstu lub wiedzy o epoce;

samodzielnie interpretuje tekst, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

Na ocenę bardzo dobrą uczeń wie i potrafi to, co na ocenę dobrą, a ponadto :

swobodnie operuje wiedzą z zakresu podstawowego;

trafnie rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne,

w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje (np. ożywienie obrazu poetyckiego); wie, co jest dominantą stylistyczną ukształtowania danego utworu;

samodzielnie i wnikliwie interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

wykorzystuje analizowane teksty naukowe (krytyczno- i teoretycznoliterackie) i filozoficzne jako kontekst interpretacyjny dla utworów literackich;

świadomie i samodzielnie odczytuje mechanizmy językowe. gromadzi i porządkuje materiały z różnych źródeł dotyczące języka, literatury, filmu i innych dziedzin sztuki;

omawia przemiany gatunkowe w obrębie dramatu i powieści;

porównuje sposoby realizacji tego samego motywu (toposu) w dwóch tekstach literackich;

umie zinterpretować dzieło literackie w samodzielnie dobranym kontekście (np. filozoficznym, historycznym, historycznoliterackim, kulturowym);

objaśnia sposoby i mechanizmy reinterpretacji toposów, mitów i symboli literatury wcześniejszych epok w tekstach współczesnych;

dokonuje samodzielnej analizy i interpretacji dzieła literackiego, posługując się biegle terminologią historyczno- i teoretycznoliteracką;

dokonuje samodzielnej analizy i interpretacji dzieła sztuki, ze wskazaniem funkcji środków wyrazu specyficznego dla danej dziedziny sztuki;

przedstawia własną, oryginalną i rzeczową propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej; odwołuje się do własnych doświadczeń i obserwacji oraz wybranych tekstów kultury;

formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;

rozumie i zawsze stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);

wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. wykrzyknienia, pytania retoryczne, wyliczenia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę; rozróżnia typy argumentów (rzeczowe, logiczne, emocjonalne), w tym argumenty pozamerytoryczne (np. odwołujące się do litości, niewiedzy, groźby, autorytetu);

rozumie, na czym polegają logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych, i stosuje je we własnych tekstach; odróżnia dyskusję od sporu i kłótni; zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie; buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

sprawnie posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;

rozpoznaje w tekstach manipulację, stereotyp;

stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednio do sytuacji.

trafnie rozpoznaje i nazywa zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (np. paradoksy, przemilczenia, niedopowiedzenia, elipsy/ wyrzutnie, anakoluty, grę słów, homonimie), dba o jasność i precyzję komunikatu;

Na ocenę celującą uczeń wie i potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą, a ponadto :

odczytuje teksty z podstawy programowej na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym;

dostrzega zależności między tekstem literackim a innymi tekstami kultury;

podporządkuje kompozycję wypowiedzi własnemu zamysłowi interpretacyjnemu;

posługuje się bogatym słownictwem i urozmaiconą składnią;

świadomie i funkcjonalnie stosuje zasady komunikacji wypowiedzi i kultury języka;

dba o jasność i precyzję komunikatu;

wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny, społeczny i inne;

trafnie rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne, np: dobro, piękno, prawdę; miłość, wolność, odwagę, altruizm, odpowiedzialność, tolerancję, szacunek, symbole narodowe, tradycję narodową,

rozpoznaje w tekstach manipulację, dezinformację, stereotyp.